14
Overz. G. H. Kern. Pagina.

BIJDRAGEN TOT DE SPRAAKKUNST VAN HET
OUDJAVAANSCH ¹⁾

12

DOOR

Dr. H. KERN.

9 9. Reflexief en wederkeerig voornaamwoord. — *typen als*
man

Ons reflexief „zich” wordt in ’t Oudjav., gelijk in de heden-
daagsche taal, gewoonlijk uitgedrukt door awak, lichaam, persoon,
verbonden met het aanhechtsel of den genitief van den 3^{den} per-
soon; dus awaknya, awak nira. Dit drukt ook uit ons „hij
of zij zelf; zij zelve”. Wordt awak verbonden met het aanhechtsel
of den genitief van den 1sten of 2^{den} persoon, dus awakku, awak
mami, awakmu, awakta, enz., dan beantwoorden deze ver-
bindingen aan ons „ik of mij zelf, wij of ons zelf, gij of u zelf”.

Andere uitdrukkingen voor „zelf, eigen” zijn dawak en pri-
h-
12
awak, beantwoordende aan Njav. dewe, dewek, dawak en
piyambak.

Eenige voorbeelden om ’t bovengenoemde te verduidelijken mogen
hier volgen.

In Wirâtaparwa komt voor als vertaling van Skr. prasaranti
koçebhyaḥ câstrâṇi wiwidhâni de zin: tumibomunus
awaknya tikang sarwwâyudhâni, d. i. allerlei wapenen
vielen uit de scheeden; letterlijk staat er: vielen zich of zich zelf
ontblootende, of uittrekkende.

KO. I, 3, 21 heeft tĕmuakan sângsâra awaknya rabinya
anaknya, laat hij getroffen worden door rampzaligheid, hij zelf,
zijn vrouw en zijne kinderen. Tot voorbeeld van awakta, gij zelf
of zelve, diene sâsing tan kahyun yawakta, ya tikâ tan
ulahĕnanta ring len, al wat gij niet wilt voor u zelf, doe

14
¹⁾ Vervolg van D. L., 246.

²⁾ Over de verwantschap van Jav. dewe, dewek met awak enerzijds,
en met Fidji lewe, persoon, inhoud, vleesch (vgl. Jav. iwak) anderzijds vgl.
De Fidjitaal p. 149.

H-3

(of doet) dat ook niet aan een ander ¹. Awak mami, wij zelf, AW. 3, 9.

Prihawak, zelf, komt o.a. voor in Bhomak. 93; yadi 'n prihawakà tēka nira ri māsku bapa, nihan ika kasangcayan, indien zij zelve (d. i. uit zich zelf) tot u, mijn waardste, zou komen, dan zou dat bedenkelijk zijn ².

Even als 't Skr. ātmanā en 't Hoogduitsche selbst bijvoordelijk, komt voor ryy awak nira, eigenlijk: op of voor zich zelf; Ādip 106

Een voorbeeld van dawak is rowangnya dawak, zijn eigen makker; Tantu 26, a. Buiten de Tantu heb ik dit woord in geen Oj. geschrift aangetroffen.

Over 't algemeen wordt zoowel in 't Oj. als in de tegenwoordige taal veel minder gebruik gemaakt van de aan ons „zich” beantwoordende uitdrukking als voorwerp van eene handeling die het onderwerp zich zelve doet ondergaan dan in onze taal. Begrippen als zich baden, zich scheren, zich schamen, en dgl. worden uitgedrukt door afleidingen met prefix ma of a; dus madys of adys, Njav. adus; Njav. acukur; merang of erang; waardoor voldoende wordt uitgedrukt dat de handeling niet aan een ander verricht wordt ³. Intusschen heeft er eene klasse bestaan van reflexieve werkwoorden, die tot kenmerk hebben het prefix si, doch ze zijn reeds tot stammen geworden, zoodat ze vóór si nog het voorvoegsel ma of a vereischen, en actieve en passieve voor- en invoegsels kunnen aannemen. Zulk een woord is sibû, 't zich dompelen, waarvan masibû of asibû, (hij, enz.) dompelt zich; vgl. Mal. sibur. Een soortgelijke stam is siram, waarvan siniram, maniram, enz. In 't Sundaneesch evenwel zegt men eenvoudig sibañu, zich de handen wasschen; siduru, zich bij 't vuur warmen; siböngöt, zich het gezicht wasschen.

Voor 't wederkeerige „elkander, malkander” heeft het Oj.: silih, dat letterlijk beantwoordt aan Duitsch einander en Engelsch one another, want in lih, waarvan alih, kàlih, twee, malih,

¹ Uit Tutur, aangehaald in v. d. Tuuk's K. B. Wdb. I, 244.

² Prihawak beteekent ook, gelijk Jav. piyambak, „alleen”; bijv. BY. 98: mahyun lumakwa prihawak, hij wenschte alleen te gaan.

³ Op gelijke wijze worden onze reflexieve werkwoorden uitgedrukt in 't Mal. door bār, in de Filippijnsche talen door mag; bijv. Tag. magahit, zich scheren; Iban. magamat, zich 't gezicht wasschen. Doch eenige reflexieven worden gevormd met Tag. en Bisaya voorvoegsel manhi of manhing, Iban. magi; zie Totanes p. 75; Cuevas p. 193.

zich veranderen; wederom; mangalih, van plaats veranderen, ligt het begrip van verwisseling, ander, en in si dat van eenheid. Men kan silih ook vertalen met „wederzijds, afwisselend” en hiervan, als secundair stamwoord, komt sumilih, op zijn beurt, afwisselend, een ander opvolgend iets doen of zijn; zeer gewoon is sumilih in den zin van „opvolgen in de regeering” en ook „na een ander of vervolgens” bijv. ’t woord opnemen; vgl. voorts silih II in Jav. Handwdb. en Sund. silih bij Coolsma.

Om ons „elkander, malkander” uit te drukken wordt silih met een nmw.stam samengesteld; de samenstelling wordt dan als wkw. gebezigd. Bijv. silih-pâjar i lara nira, elkander herinnerende aan hun leed; BY 108; siliharug, zij sneden, kerfden malkander; 269; 371; 396; 424; pađa silih-těmbung, zij beukten elkander, wisselden slagen; 631.

Dat zulke woorden als sameugestelde secundaire stammen moeten beschouwd worden, blijkt uit zulke verbindingen als silih-pâjar, en nog duidelijker uit de omstandigheid dat ze een prefix aannemen; bijv. masilihasiha, om elkander lief te hebben; Âdip. 141. Hiermede vergelijkte men het spraakgebruik van ’t Madureesche salang of saleng, en patang of pateng, hoewel in deze taal in bepaalde gevallen de werkwoordelijke stam, niet de samenstelling formatieven aanneemt ¹.

Er zijn secundaire stammen zoowel in de oudere als de nieuwere taal, waarin si dezelfde waarde heeft als silih, en dit is alleszins verklaarbaar, als men bedenkt dat bijv. ook in ’t Duitsch sich en in ’t Fransch se kunnen beteekenen „elkander.” Zoo bijv. siđakěp, waarvan met prefix a of ma: asiđakěp, masiđakěp, de armen over elkaar houden, met gekruiste armen; siđekus, waarvan o. a. Njav. ñiđěkussake, de beenen samenvouwen. Natuurlijk zou men si in zulke voorbeelden kunnen weêrgeven met „ineen” of „overeen”, doch in de voorstelling moeten toch altoos twee voorwerpen aanwezig zijn, en het spreekt van zelf dat de begrippen „ineen, in elkaar, bijeen, bij malkaar, gelijkelijk,” ineen vloeien. De vraag blijft, of het begrip van gemeenschappelijkheid ook niet in ða opgesloten ligt ².

In ’t Bataksch wordt om een meervoud van subjecten die eene

¹ Zie Kiliaan, Mad. Spr. II, § 282.

² Vgl. het hiermede nauwverwante gebruik van woorden als masibuwat, masipapuwat in ’t Bataksch; v. d. Tuuk Tob. Spr. § 76. In woorden als masihoda (ald. § 75) ligt het begrip van „ten eigen behoefte paarden halen.”

wederkeerige handeling verrichten gebruik gemaakt van zulke vormen als masibodilan, op elkander schieten; masibuwatan boru, elkanders dochter nemen; masipanganan napuran, elkanders betel eten ¹. Hiermede te vergelijken is Oj. masidakētan, asidakētan, confinis, belendend, in KO. II, 2 vgg. en inser. Holle 6, 2 vgg. Dit is nu wel niet geheel hetzelfde als in 't Bataksch, maar er ligt toch de voorstelling in van eene gemeenschappelijkheid, hetgeen ook hieruit blijkt dat het woord gevolgd wordt door lawan, met; bijv. asidakētan lawan lēmah Kakatang; en māsidakētan lâwan Waharu ².

In 't Ibanag worden van secundaire met si samengestelde stammen, door voorvoeging van mag, en al of niet met toevoeging van suffix an, actieve werkwoorden gevormd met wederkeerige of, zooals Cuevas er bijvoegt, correlatieve beteekenis. Bijv. massiabut of massiabutan, elkander ondervragen (van twee personen) ³.

¹ Tob. Spr. § 77.

² Mogelijk is mās hier 't æquivalent van Filippijnsch mag, Tobasch mar, Dairisch mēr; vgl. Dairisch mērsibuwat bēdilna, in afwijking van Tob. masibuwat bodilna; Tob. Spr. blz. 138.

³ Cuevas, Arte p. 351.